

Statsminister Gro Harlem Brundtland

Foreningen Nordens festmøte
Nobelinstituttet, 11. april 1994

Kontroller mot framføring

Norden - hva nå?

Deres Majestet, mine damer og herrer,

Det er en glede å ønske Foreningen Norden til lykke med de første 75 år og alt det beste for de år som kommer med nye utfordringer for samarbeidet mellom folkene i Norden.

I Regjeringens gratulasjoner ligger det en oppriktig takk for den innsats foreningen har gjort gjennom disse år for utviklingen av det nordiske samarbeidet. Da tenker jeg på de mange aktiviteter som foregår i Foreningen Nordens regi - og framfor alt på de bidrag dere gir for å bringe nordiske borgere sammen. Den nordiske samfølelsen vil alltid bygge på direkte kontakter mellom mennesker. Det er bare gjennom brede folkelige kontakter på tvers av landegrensene at vi kan nå det mål som er nedfelt i Foreningen Nordens første vervefolder fra 1919; nemlig "at sprede kundskap om hvad der i de andre nordiske land foregår på næringslivets, samfundslivets og aandslivets områder."

Oppropet fra 1919 er på mange måter et fredsbudskap. Inspirasjonen er klar; det er ved å utdype samfølelsen mellom de nordiske folk og å utvide de kulturelle og økonomiske forbindelser at vi fremmer det innbyrdes samarbeide.

Dette oppropet, som ble undertegnet av ledende kvinner og menn fra det norske samfunnslivet, kom rett etter den første av to ødeleggende verdenskriger som begge hadde sitt utgangspunkt i europeiske konflikter. Senere i dette århundre har Europa sikret freden nettopp ved å styrke samarbeidet og bygge broer mellom landene. I dag står vi overfor den store oppgaven med å samle et kontinent som har vært kunstig delt gjennom mange tiår. Da er det igjen ikke noe alternativ til forpliktende samarbeid, tillit og et nettverk av kontakter mellom landene.

I et historisk perspektiv er det skjedd en kulturell revolusjon i forholdet mellom landene i vår del av Europa.

I løpet av disse 75 årene har Europa tatt fatt på en ny etappe i demokratiets utvikling. Filosofen Kant pekte for 200 år siden på at selv om man oppnådde sivilisert styre i hvert land, så ville det ikke bli slutt på lidelse og nød før det var innført sivilisert styre mellom landene. Det samme kan vi si i dag i en tid da kreftene virker enda sterkere på tvers av landegrensene og der selv de største landene ikke greier å løse oppgavene alene. Den store oppgaven i dag er å bygge ut demokratiet mellom landene.

Vi er altså kommet langt siden Foreningen Norden ble stiftet i Sverige, Danmark og Norge i 1919. Når mange i dag tar nordisk samarbeid mer eller mindre for gitt, kan det være på sin plass å minne om at vi ikke skal særlig mange år tilbake før forholdene var annerledes. I Norge sto det f.eks. strid om opprettelsen av Nordisk Råd i 1952. I et innlegg i Stortingsdebatten den gang formulerte en representant seg på denne måten:

"Var det noe det norske folk skulle ha lært av sin historie, så var det at vi skulle passe oss for unionell samrøring og politisk samarbeid med andre land. ... Når vi har lært dette, og lært det så dyrt, skjønner jeg ikke at vi nå skal til med et samarbeid som en ganske sikkert må gå ut fra kan, og vel også vil, komme til å skape gnisninger og vansker."

I dag vet vi at det gikk annerledes. Samarbeid mellom selvstendige stater handler ikke om å skape gnisninger - det handler om å hindre at de interessemotsetninger som alltid vil være der skaper unødige konflikter. Og det handler om å skape forståelse for at det ene lands problem og mulighet veldig ofte også er nabolandets problem og mulighet.

På 1950-tallet var det altså de som mente at Nordisk Råd var et for risikabelt prosjekt for Norge. Men grunnlaget for samarbeidet den gang var at det fantes tillit mellom land som sto hverandre nær og som delte grunnleggende verdier. Slik er det også i dag når vi ser at forpliktende samarbeid kan være i alle deltakeres interesse. Det er et betydelig framskritt i vår del av verden når landene har denne tilliten til hverandre slik

mellom regjeringene. Resultatet er blitt en ny innretning av samarbeidet med konsentrasjon av felles nordiske ressurser til saker der felles nordiske løsninger er mest naturlig.

Vi har dermed fått til en styrket og mer målrettet satsing. Konsentrasjonen av satsingsområdene åpner for bedre politisk styring og prioritering av ressursene. Fra norsk side har ambisjonen vært klar: bedre prioritering, der behovene skal styre samarbeidet.

Vi samler nå ressursene om sju hovedsatsingsområder: kultur, utdanning og forskning, økonomi, miljø, innbyggernes rettigheter, fiske og juridiske spørsmål. Et hovedpoeng er å få til en sterkere politisk styring av samarbeidet gjennom en klarere lederrolle for statsministrene, mer direkte ansvar for fagministrene, et aktivt nordisk formannskap og større krav til håndfaste resultater.

I den nye satsingen på nordisk samarbeid ble det lagt særlig stor vekt på en styrking av kultursamarbeidet. Norden er en liten og sammensveiset kulturkrets. Hvert land møter mange og krevende utfordringene fra den internasjonale teknologi- og medieutviklingen. Da er det en støtte for oss alle å ha en felles nordisk trygghet i ryggen. Dette gjelder også når vi på den ene eller andre måten skal delta i det bredere europeiske samarbeidet.

I en slik kulturell markering er det også viktig at vi framhever regionale karaktertrekk. For også regionene vil inngå i et bredere europeisk samarbeid, som slett ikke bare er et anliggende for sentrale myndigheter. Ved å stimulere til kontakter mellom regionene får samarbeidet sterkere lokal forankring, som kan mobilisere lokale krefter og engasjement.

Foreningen Norden spiller her en viktig rolle. Et forestående arrangement viser dette: I mai 1995 arrangeres norske dager i Jylland. Denne markeringen vil bidra til å markere og fornye de viktige fellesbånd mellom det sørlige Kyst-Norge og Jylland både historisk og kulturelt. Målet er ikke snauere enn å "gjøre Skagerrak mindre" ved å bringe fram i lyset de naturlige kontaktpunkter som felleshistorien, naturen og lokale kulturuttrykk gir.

Regionalt samarbeid er også i ferd med å få en bredere betydning i europeisk samarbeid. Våre land er også engasjert i regionalt samarbeid som strekker seg utover våre lands grenser. I dag er Norge og våre nordiske naboer den førende kraft i to av de mest spennende og betydningsfulle regionale samarbeidsprosjekter i Europa; i Østersjøregionen og i Barentsregionen. Her har vi et eget ansvar og en mulighet til å vise vei i utvikling av sterkere samarbeid på tvers av landegrensene.

**

I løpet av det neste halve året vil det bli avgjort om EU skal utvides til å omfatte nye nordiske land. For første gang på flere hundre år har de nordiske landene felles interesser i å delta i et nært samarbeid med resten av Europa om økonomi og handel, utenrikspolitikk og sikkerhetspolitikk. Vi nærmer oss dermed et avgjørende veiskille i det nordiske samarbeidet. Det er et veiskille hvor vi må velge både vei og følge på vår videre ferd. Det vi opplever er med andre ord historisk.

Om de tre nordiske søkerlandene slutter seg til Danmark i EU, vil 95% av Nordens folk være med i det ledende politiske samarbeidet i Europa. Det vil bli et endret EU. Kommer de tre søkerlandene med, utvides EUs landområde med 50%, mens folketallet øker med 5%. Det vil bli et EU der Norden for første gang kan utøve direkte innflytelse på europeisk samarbeid og delta med engasjement i arbeidet med å gi svar på vår tids store felles utfordringer; kampen mot den altfor høye arbeidsledigheten, felles ansvar for fred og sikkerhet, tiltak for å bevare miljøet og beskyttelse av velferdsgoder og sosiale rettigheter.

Medlemskap i EU for fire nordiske land vil gi Norden en større mulighet for innflytelse på europeisk politikk og utvikling enn noen gang tidligere i nyere tid. Med 16 medlemsland vil EU-formannskapet i gjennomsnitt komme fra et nordisk land hvert fjerde halvår. De fire nordiske landene vil med under 25 millioner innbyggere ha vesentlig større stemmevekt i Ministerrådet enn Tyskland med sine 80 millioner - de fire landene vil til sammen ha 13 stemmer

mens Tyskland har 10. Om vi tror på viktigheten av å forme morgendagens Europa - og om vi tror på de grunnleggende verdier som vi deler i Norden - ja da vil vi kunne få en unik mulighet til å ta direkte ansvar for en framtid som vi uansett vil være en del av.

Når vi snakker om at grensene i Europa bygges ned betyr ikke det at landegrensene opphører, det vet alle selv om noen sprer slike skremmebilder. Nedbygging av grenser betyr at vi gjør det mulig for folk å ferdes og handle på tvers av grensene uten store hindringer. Regjeringene i Norden arbeider nå med å fjerne de handelshindringer mellom våre land som strengt tatt ikke tjener noen hensikt. Ved Svenskegrensen et sted i Østfold står det at Riksgrensen følger bekken. Det er et godt uttrykk for hvordan vi gjerne vil ha det mellom de nordiske land.

Går vi i Norden hver for oss i det videre samarbeidet med EU, kan vi oppleve at det blir bygget nye barrierer, for eksempel ved den norsk-svenske riksgrensen - den lengste landegrensen i Europa. Om en slik situasjon skulle inntreffe, må vi legge vekt på å redusere slike virkninger og arbeide for fortsatt aktivt samarbeid mellom de nordiske land. Men vi må se i øynene at det nordiske samarbeidet da vil kunne bli mindre betydningsfullt.

Så lenge Danmark var det eneste nordiske land innenfor EU, greide vi å holde interessen for politisk samarbeid mellom de nordiske landene. Det kan bli vanskeligere dersom ett eller to nye land blir medlemmer. Nordisk samarbeid er avhengig av at landene har felles saker på dagsorden. Det vil vi ha med felles deltakelse i EU. Det vil også sikre utviklingen av det formelle nordiske samarbeidet - i Nordisk Råd og i Nordisk Ministerråd, ikke minst for å holde båndene til Island, Færøyene og Grønland.

Regjeringene i Norden har lagt vekt på å styrke sitt politiske samarbeid. Nå er det også viktig at Nordisk Råd fører sin egen debatt om innretningen av det parlamentariske samarbeidet. Nordisk Råd bør kunne bli en mer betydningsfull arena for nordisk politisk debatt. Rådet er i europeisk sammenheng en unik ramme for samarbeid mellom nasjonale regjeringer og

parlamentarikere. Det vil styrke Nordens posisjon i europeisk samarbeid om vi greier å markere Rådet som et politisk kraftsentrum som kan profilere nordiske verdier og sette de viktige spørsmålene på dagsorden.

Regjeringssamarbeidet og arbeidet i Nordisk Råd er likevel bare en del av helheten. Det viktigste kjennetegnet ved nordisk samarbeid er og blir de uformelle kontaktene. Også de må få utvikle seg i pakt med de konkrete behovene. Vi må pleie de uformelle kontaktene på kryss og tvers i Norden - mellom enkeltmennesker, bedrifter, fagbevegelse, organisasjoner, parlamentarikere og regjeringer. Det unike ved det nordiske fellesskapet er en kulturell og historisk nærhet bygget på felles verdier og en ekte samhørighet. Sammen skal vi ta vare på og styrke disse verdiene i årene som kommer. Her har Foreningen Norden fortsatt en klar misjon.

Et visdomsord sier at vi selv skaffer oss våre venner og våre uvenner. Men våre naboer - de får vi ta som de er. I Norden har vi vært heldige i så måte. Våre naboer er samtidig våre beste venner. Vi er da tilbake ved utgangspunktet - nemlig kontakten mellom menneskene som bor i Nord. Selv gammelt vennskap må dyrkes og pleies. Her har Foreningen Norden spilt en viktig rolle. Og her ligger det fortsatt spennende oppgaver og venter for dagens jublant.